

kako negibno trpiš
 kljub trnom
 ki jih imaš
 kljub koreninam
 ki rastejo iz skorje kruha

šel bom na vrt in ti prinesel belih deklet

IV.

Spet eden tistih praznih popoldnevov
 ko obvisiš nekje na robu
 in ne najdeš poti ne naprej in ne nazaj
 ko nekje v kosteh čutiš dež
 in ti je vseeno
 če jesensko sonce nežno prebada njeno telo
 in če ti žolti krik trga speče vrbe

Le žila na vratu ti za spoznanje hitreje utripa
 le še več pirov si spil
 da preslepiš madež vina na njenem telesu
 ki te duši
 ki ti ne da spati
 ki te bo
 neke noči pogoltnil

Prazne sobe

Vsakdo je že preživel obdobje, za katero je mislil, da je odločilno za celotno njegovo življenje, in da se bo, potem ko ga bo preživel in izživel, popolnoma spremenil, in da ne bo nato nič več takó, kot je bilo prej. Potem to obdobje mine in nastopi drugo in se zaveš, da tisto prejšnje sploh ni bilo odločilno, in da tudi to, ki ga preživljaš, ni, in da ne bo odločilno niti tisto, ki se že kaže na obzorju. Predvsem pa se za-

Dušan
 Jelinčič

veš, da ne obstajajo prelomna obdobja v življenju, odločilna leta, po katerih se mora nujno nekaj zgoditi. Zavedaš se kvečjemu le tega, da so vsa obdobja tvojega življenja prelomna, vsa leta odločilna in da se torej pred življenjem ne moreš nikoli skrivati. Kako lahko je namreč trditi: »Preživel sem odločilno obdobje svojega življenja, sedaj pa bom počival!« Počivati pomeni ne odločati, ne odločati pomeni ne živeti, ne živeti pa pomeni umreti. Morda ne fizično, le duševno, kar je dosti hujše.

Vsekakor pa imajo določena obdobja svoje značilnosti. To, iz katerega bom opisal le neznatno iskrico, je bilo bolj žalostno kot veselo, bolj cinično kot ustvarjalno, bolj ironično kot resno, imenoval ga bom kar obdobje praznih sob. Ker se je namreč vedno zgodilo, da sem se naposled znašel v kotu kake sobe, ki je bila prazna, ker so drugi že odšli. Praznina pa ni bila v prostoru, praznina je bila v meni. Res, morda je bila to največja značilnost tistih časov: praznina in samota, a ne fizična, temveč duševna. Takrat nisem bil nikoli sam, vendar sem čutil v sebi veliko samoto.

Če se spomnim na tiste čase, vidim pravzaprav, da je le malo ostalo od njih, pa naj še tako vrtam po spominih in drezam po svoji notranjosti. Kaj mi je pravzaprav ostalo od takrat? Nekaj misli, nekaj prepričanj, nekaj dogodkov, nekaj občutkov. Prepričanje, da sem delal to, kar sem si želel, prepričanje, da se nisem in se ne bom ničemur odpovedal. Bil pa sem tudi tako mladostno domišljav, saj sem mislil, da bom lahko usodo svoje poti krojil sam, da bom lahko mirno koračil po njej in da me bo zunanji svet pustil pri miru.

Bilo pa je to tudi obdobje, ko napake še niso bile tako usodne kot danes. Bil je čas, ko mi ni misel še nikdar, niti po naključju, zaplavala v preteklost, da bi tam iskala utehe, navsezadnje, in morda predvsem, je bil to čas cenениh poljubov, poceni ust, ljubezni brez ljubezni, poceni sline, ko se še nisem zavedal, da moraš vsak poljub čutiti predvsem v priokusu sosednjih ust in telesa, da je poljub predvsem dajanje in ne jemanje.

Vsi dnevi so nam bili obupno enaki, mislili pa smo, da so različni, vedno novi, domišljijski in ustvarjalni, vendar pa so bili drugačni le od večine dni drugih ljudi, tistih, ki smo jih zaničevali zaradi njihove vsakdanjosti in uklanjanja pred ukazi. In vendar smo vsi ubogali iste ukaze, vsakdo od nas pa je bil prepričan, da sledi lastnim željam.

Tistega dne, ne spominjam se, kdaj je to bilo, morda v četrtek, morda v petek ali celo soboto, morda spomladi ali morda celo jeseni, morda ob lepem in morda ob slabem vremenu, torej – tisti dan sem spal pozno v popoldan. Ko sem vstal, sem pogledal skozi okno, nato pa sem slišal v kuhinji šariti Saro. V podstrešnem stanovanju je valovala glasba, vedno tista, vedno ista, že dolga leta. De André, De Gregori, Guccini, Bob Dylan. Grem v kuhinjo ter jo zagledam pri nedoločljivem opravilu, nekako med kuhanjem, umivanjem las, pospravljanjem in branju knjige, morda sociološke, morda le cenenega ljubezenskega romana. Grem k njej in jo vprašam: »Kam greva zvečer?«

»Ne vem,« mi odgovori.

Standarden odgovor, jaz pa standardno nadaljujem: »Morda k Alfredu ali k Giancarlu. Še prej pa na pivo v Rižarno ali k Alcatrazu.«

»V redu,« reče ona. Na tak predlog ona vedno reče: »V redu.«

Jaz pa: »Bi poklicala še Sandra in Lavro in bi po pivu vsi skupaj šli k Alfredu?«

Ona spet reče: »V redu.« O tem nisem dvomil.

»Dobro, šli bomo z mojim fičkom,« nadaljujem, ona pa odvrne: »V redu.«

Jaz povzamem: »Kaj znaš reči še kaj drugega poleg »v redu«?«

»Ne. Ker če bi predlagala karkoli drugega, bi tebi ne bilo prav.«

Zbode me in ona ve, da me je zbodla. Ker je, seveda, imela prav. Vseeno pa ji bolj zdolgočaseno kot nestrpno zabrusim: »Kako si vsakdanja v svojih bojaznih, željah in pogovorih.«

To povem čisto brez vsakršne zveze, ker je pač žalitev najkrajša pot, da izzovem reakcijo, bližnjica do poceni zbodljaja. Zbodljaj pa je edina pot do odpuščanja. Ona navidezno ne reagira ter mirno, skoraj dostojanstveno reče: »Pokličiči Sandra, naj pride kar sem z Lavro.«

»V redu,« odvrnem.

Zvečer že vsi štirje sedimo v mojem razpadajočem sivem fičku in hitimo po mestnih ulicah.

»Zakaj morajo vse stvari imeti svoj smisel?« pravim jaz, ko nervozno sučem volan, Sandro pa mi rutinsko odgovori: »Zakaj pa ne?«

Spet pomolčimo. Obe dekleti, ki sedita zadaj, že nekaj časa buljita oči v prazno.

»Smisel ima tisto, kar delamo ta trenutek,« nadaljujem, »ker če to delamo tukaj in sedaj, pomeni, da si to želimo in da je tako prav...« Smešno, fraza vržena kar tako, tjavendan, da jo kdo pobere, če hoče, si mislim. Ostali molčijo. Praznina v meni, praznina v drugih, samota v nas samih, tesnoba okrog nas.

Smo v Alcatrazu. Temno pivo. Eno, dve, tri. Kozarci se nabirajo na mizi. Sara hoče vstati. »Gremo k Alfredu,« reče, jaz pa odvrnem: »Ne, počakaj, le še eno pivo.«

»V redu,« odvrne vdano in malce poraženo.

Pivo mi gre v glavo. Včasih je prav, da se človek opije, si mislim, a ne popolnoma, nekje na pol, da še ohrani jasno podzavest. Takrat opazi, kaj je sposoben narediti, česar bi sicer ne storil, če bi bil trezen. Človek postane zgovoren in se mu še ne zapleta jezik, in si upa tisto, česar bi si trezen ne upal. Občutek je čudovit, skoraj kot na pol poti do popolnosti. Človek postane odkrit, takrat smo hlepeli po odkritosti, in govori in govori in, in, ali morda samo opazi mero in začrta mejo svoje strahopetnosti. In opazi, da lahko le pred drugimi skriva svojo osebno bedo in hinavščino, pred seboj pa ne. Ker se občutek evforije kaj hitro spremeni v popolno potlačenost in takrat, ob prvih znamenjih streznitve, opazi, da je tudi pred drugimi gol in ne le pred seboj. Opazi, da je prozoren in da je tak vedno bil in da so torej sprenevedanje, govoričenje in razlaganje ter teoretiziranje popolnoma odveč.

Koliko, koliko pogovorov je bilo takrat, da si lahko skrili stisko v sebi, ta pa je vztrajno prihajala na dan in ti risala pege po obrazu, ti pa si mislil, da se osebna duhovna revščina da prekriti in si še naprej ne vem kaj razlagal.

V Alcatrazu smo spili še eno pivo, nato še eno, naposled pa odšli. Spet sem vozil fička po razsvetljenih mestnih ulicah, ki so ob robovih skrivale temo, stisko in neznane glasove. Dolgo smo divjali v prazno. Izpod sprednjega sedeža se je prikotalila prazna pločevinka piva. Sandro jo je pobral, vrgel v zadnji del avtomobila, tako da jo je Lavra presenečeno prestregla, meni pa se je misel počasi spet bistrila. Vsi smo govorili vsevprek, nato pa dolge minute molčali. Ne spominjam se tistih pogovorov, vem le, da so bili polni poceni filozofije, jeze nad družbo, pred katero smo mislili, da smo ubežali.

Naposled smo se ustavili pri Svetem Jakobu, parkirali avto ter pozvali pri Alfredu. Izza vrat slišim pritajeno glasbo. Vedno tisto, vedno isto. Guccini, Dylan, Joan Baez. Koraki se bližajo. Alfredo odpre vrata, niti trzne ne z očesom ter preprosto reče: »Vstopite!«

Grem v dnevno sobo, kjer sta dva kavča, gramofon, pritajena luč, v sredini izrabljena indijska preproga, na njej pa mizica. Nismo sami. Poleg Alfreda so še Paola ter fant in dekle, ki ju poznam le na videz, morda z univerze, morda s kakega sestanka ali zborovanja.

Vsi štirje za Alfredom zaorjemo v sobo. V nas se zapičijo trije pari oči. Brezizrazni. Morda naklonjeni, morda odbijajoči, morda prazni, morda prijazni. Pozdravimo se brez navdušenja, kot je bilo takrat v navadi, vendar s kančkom prijaznosti, kot da bi se poznali od vedno. Vsi štirje se usedemo na divan, Alfredo pa vpraša: »Pivo, whisky, travo?«

»Travo!« Jasno, čar nedovoljenega, malce grešnega in malce prepovedanega.

Kolobarji dima iz cigarete, ki si jo podajamo iz roke v roko, kot v kakem mističnem obredu, se leno dvigajo proti stropu, pogovor pa le s težavo steče. Kot v sanjah zaznam Alfredov glas: »... na zunaj živimo v narobe svetu, v tem svetu, ki je samo naš. Mi smo prepričani, da so premagani tisti, ki so na zunaj povečani, oni, povečanci, pa so prepričani, da smo poraženi mi, ki tudi na zunaj kažemo vse znake poraza. In vendar smo mi edini, ki poznamo svojo pot, edini, katerim te poti nihče ne pogojuje...«

Besede, besede, si mislim. Šefi, gospodarji, zmagovalci, lepo oblečeni gospodarji s kravato. Vendar pa mi Alfredo, ko tako govori, ko je tako prepričan o sebi, ne ugaja. Govori s takim zaupanjem vase, kot da bi hotel skriti neko negotovost, kot da bi hotel poudariti, da je res samo tisto, kar on govori. Priznam si, da me tisto, kar govori, čisto nič ne zanima. Nekaj časa poslušam, nato se že hočem obrniti k Sari za rutinski dolg poljub, ko Alfredo nenadoma in nenapovedano citira Marcuseja. Saj res. Alfredo je ravnokar diplomiral na filozofski fakulteti s tezo o tem nemškem filozofu. Vsi vročekrvni študenti bi si takrat želeli, da si priborijo stodesetico in še pohvalo s tezo o lastnem filozofskem mitu, a le njemu je to uspelo. Enodi-

menzionalni človek. Študentski boji. Eros. Marx. Zdrznem se. Pomislim na našo majhnost in revščino. Držimo se vzravnano, da bi skrili svoj strah, citiramo Marcuseja, želimo pa si le poljub na sosednjih ustnicah. Zavračamo nežnost ljubezni in se igramo s telesnostjo, ker se ljubezni bojimo. In citiramo Marcuseja. In Marxa in Sartra in Camusa. In hlinimo, da smo srečni, da vemo, kaj hočemo, in zaničujemo tiste, ki so za nas tako vsakdanji, pa so oni prvi razkrinkali našo vsakdanjost, ki smo jo skrili za različnostjo.

Alfredo je govoril naprej: »Sedaj moramo mi odločiti...« Običajni programski govor razvajenega študentka, ki živi na ramenih staršev, pa misli, da je opravil ne vem kakšen podvig, ker se je odselil od doma, sedaj pa ima vsak večer in vsako noč hišo polno znancev in dvomljivih tipov. Sedaj moramo mi odločiti... sedaj moramo mi odločiti... Kolikokrat me ni bilo, ko je bilo treba odločiti! Kolikokrat sem se skrtil, ko bi moral odločiti! In napake so iz leta v leto hujše in hinavščina je iz leta v leto bolj uničujoča in strahopetnost je iz leta v leto pogubnejša.

Spet se obrnem proti Sari in uresničim dolg poljub. Drugi govorijo naprej. Besede, ... besede. Poljub brez duše, usta brez ljubezni, slina brez sladkosti. Kako malo me zanimajo te ustnice, si mislim. Kako malo me zanimajo te besede. In vendar se Alfredov govor še nadaljuje, tako da ustvarja nihajoče brbranje vzporedno tej zastrti nerealni luči v tej prazni sobi, saj vidim le sebe in svoje misli ter prižemajoče ustnice brez topline in strasti, ta dim, ki se zdolgočaseno vzdiguje proti stropu, ta telesa, ki poslušajo te besede, ki so le magična glasbena podlaga tej praznoti, nič samemu. Ne poslušam več. Nihče ne posluša. Luč je še bolj zastrta. Morda Alfredo niti ne govori več. Ne vem. Le lenobno se mi misel utrinja za mislijo in se počasi z dimom vzpenja nekam navzgor.

Kaj je to tisto, kar hočem? Kaj je to tisto, kar si želim? Ta soba, ta dim, te besede, ta telesa, te ustnice, ta poljub? Kaj je to tisto pravo, tisto edino, v kar moram razdajati svojo vulkansko energijo? Te prazne sobe? Te prazne besede, okinčane s polnostjo? Ta poljub, ki se bo na koncu, že proti jutru spremenil v ljubezen brez ljubezni, v ljubezen, opravljeno po hitrem postopku, v ljubezen brez katarze?

Vedno sem bil najmanj zrel od vseh, si mislim. Ali pa morda vsi tako mislimo. Tistega, ki je preveč gotov sebe, zavržemo. Saj je to načelo razredne družbe. Kakšna bedarija. Gospodar je gospodar zato, ker pozna sto besed več od tebe. Kako naučeno. Kje sem že to bral? Sicer je prav gotovo res, a me ta trenutek ne zanima. Morda me ta trenutek ne zanima čisto nič. Želel bi biti tu, v objemu Sare, in ob glasbeni podlagi Alfredovih besed, ki najbrž ne odjenjajo, saj to sodi k igri. Želel pa bi tudi iti ven, v objem noči, pa čeprav me tam nihče ne čaka. Morda le noč sama. In če me čaka, je to le iz usmiljenja, ne iz ljubezni. Ta kruta noč.

V prebliskih jasnosti, ki je prebodla ta dim, to magično polsvetlobo, ta poljub, slišim Alfreda, ki nekaj preveč učeno govori, verjetno citira. Pozna se mu, da je pravkar diplomiral in da je malo starejši od vseh nas.

»Lahko nikoli ne storiš nič prepovedanega, pa si pri tem vendarle velik

lopov, in prav tako je tudi narobe...« To pa vem, kaj je. Hesse, iz Demjana. Alfredov citat se mi zdi kot lahek televizijski kviz. Ko pa imamo vsi tako podobno revno kulturo, ko pa smo vsi brali ene in iste avtorje, ene in iste knjige. Hesse, Marcuse, Friedrich Nietzsche, Thomas Mann, Sartre, Malraux, Karl Marx, Garcia Marquez, Hemingway, Simone de Beauvoir, Borges, Joseph Roth, Dostojevski in še cela vrsta pisateljev, danes morda že pozabljenih.

Alfredo pa nadaljuje: »Mnogo je poti, po katerih nas Bog lahko naredi samotne in nas po njih popelje k nam samim...«

Besede, besede, si mislim. Alfredo, povej kaj svojega, ne samo citiraj. Sicer pa... Obrnem se okrog sebe. Drugi ga gledajo kot boga. Občudujejo ga, to pa je tisto, kar je Alfredo hotel doseči. Biti vodja v tej naši papirnati drugačnosti dima, zastrte svetlobe in poljubov.

»Velika razlika je v tem, ali samo nosite svet v sebi ali pa to tudi veste.« Spet Alfredo, spet citira, spet iz Hesseja. Moje ustnice se ločijo od Sarinih. Naredim nestrpno kretnjo. Nehaj že citirati, filozof, si mislim in ga pogledam. On pa prestreže moj pogled, vzame v roke prav Hessejevega Demjana, z gotovostjo najde odstavek, ki ga je iskal, ter bere: »Takrat sem bil, pri svojih osemnajstih letih, nenavaden mladenič, v sto rečeh zgodaj zrel, v sto drugih zelo zaostal in nebogljen. Če sem se kdaj primerjal z drugimi, sem bil pogosto ponosen in domišljav, prav tolikokrat pa potr in ponižan...«

Naposled je umolknil. Vsi smo umolknili. Vodja je govoril in je prav dobro vedel, kako nas bo ukrotil, kako bo spet pritegnil pozornost nase. To, kar je rekel, bi lahko veljalo za vsakogar izmed nas. Tudi drugi so opustili objemanje in se zdrznili. A le za hip. Govornik se je neslišno odplazil h kitari ter začel peti in z akordi, vedno enimi in istimi, spremljati svoje balade, ki smo jih že tisočkrat slišali in jih tisočkrat še bomo.

Med eno pesmijo in drugo je nadaljeval s citati. Sedaj je bil na vrsti Saul Bellow: »Moderni značaj je nestanovit, razklan, omahljiv, brez kamnite gotovosti arhaičnega človeka...« Zakaj nam to govori? Iz kakšne stiske in iz kakšnega obupa se porajajo njegove besede? Praznota. Samota. Objemanje iz navade, ljubezen brez ljubezni. Naposled ga ni več v sobi. Luč je še bolj zastrta kot sicer. Znak je bil dan. Vsak par je dobil svoj kot, svoj del divana, svojo odejo, ki jo je razgrnil kar po tleh. Vse tako rutinsko. Praznota. Telesnost brez ljubezni. Strast brez strasti. Samota. Grenka slina neznane osebe. Krči brez topline. Telo, ki me ne zanima. Celo ura, obdobje dneva, je rutinsko. Tam nekje proti jutru se prepustimo strastem. Vsi v isti sobi, brez sramu. Tako in tako je tema. Besede so rutinske, ironija je rutinska, užaljenost je rutinska, zbežnost rutinska, nasmehi vsakdanji, gibi vsakdanji, pogledi vsakdanji, vse vsakdanje, rutinsko, iz navade. Celo zarja, ki je kmalu nato zažarela, se je prikazala kar tako, iz navade.

Tako je bilo takrat. In vendar je bilo tudi to moje, morda to še bolj moje kot marsikaj drugega... Ta obup, ta zmeda, ta praznota, ta samota, ta stiska. In vendar, ničesar ne obžalujem. »Je ne regrette rien,« poje Edith Piaf. Ne obžalujem niti trenutka, ki sem ga navsezadnje, tega se sedaj

zavedam, doživel in izživel do dna. Nihče se ne bo mogel polastiti teh časov, ki so samo moji, teh obdobij, ki sem jih izživel samo jaz, te samote, ki je bila samo moja, teh obupnih zarij, ko so se omotična telesa komaj odpravljala k spanju, teh samogovorov samovšečnosti in blaznosti, teh naučenih fraz neke kulture, ki je le nam nekaj pomenila, teh zvokov kitare, teh citatov, tega Marcuseja, tega Hesseja.

Hesse, Hesse, kje si sedaj? Še enkrat mi recitiraj tisto frazo, kako se že glasi: »Lahko, da nikoli ne storiš nič prepovedanega, pa si pri tem vendarle velik lopov, in prav tako tudi narobe...« In vendar sem sedaj prepričan, sedaj, ko je pristinosti in odkritosti vse manj, in si krinka na obrazu in hinavščina utirata svojo pot, da kdor si upa, ni grešnik, temveč svetnik, in kdor si ne upa, ni svetnik, temveč grešnik. In da mi bo vedno žal vsega tistega, česar si v življenju nisem upal početi zaradi strahopetnosti, ki je je iz dneva v dan, iz meseca v mesec, iz leta v leto vse več.

In vendar sem prepričan, da takrat nismo bili lopovi, temveč le odkriti, prosojno čisti in v duši deviški ter smo imeli ves svet v svojih rokah in srcih, pa čeprav takrat tega nismo vedeli, in nas je svet takrat zanemarjal, se nam rogal in nas iz zavisti izločal kot nadležno žival. In vendar, kaj nismo morda prej lopovi sedaj, ko smo se odpovedali svojim utvaram, poteptali svoje ideale in razbili ogledalo svojih sanj? In kaj nismo lopovi prav sedaj, ko je hinavščina naš vsakdanji kruh, pretvarjanje in laž naš dnevni obrok in krinka na obrazu strašna dediščina sveta, ki nas obdaja? Hesse, Hesse, kje si sedaj, ko se lepo polizani odpravljamo v službo in zapiramo vrata za svojo kristalno čisto preteklostjo?

In vendar se vse vrača. Minuli dnevi, že zdavnaj pozabljeni nasmehi, besede, pogledi, izgubljeni poljubi. In spomin ne bo nikdar zabil sledi za sabo. In kakšenkrat, ob kakem posebno jasnem večeru, ko se na nebu prikažejo prve zvezde in ko noč še z muko podi truden dan k počitku, takrat nekaj neizrekljivega vzalovi v zraku in čisto nalahno potrka na mojo dušo, na moj spomin, na mojo vest: kje ste, prazne sobe?